

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆՆԵՐ

Քաղաքագիտության եւ Քաղաքականության Օքսֆորդի Բացատրական Բառարան, Անգլերէն-Հայերէն, Հայերէն-Անգլերէն. խմբագիր Ալէն Մակլին, լրացումները եւ յաւելումը բառարանը՝ Ալեքսանդր Աղաբէկեանի, Գիտանք Հրատարակչութիւն, Երեւան, 2003, 592 էջ:

Խառաքարտակազմ այս բառարանը բարգմանութիւնն է Օքսֆորդի Համալսարանի հրատարակչատունէն 1996ին հրատարակուած X+566 էջ հաշուող *Oxford Concise Dictionary of Politics* քրթակազմ հատորին¹:

Ի յաւելումն բնօրինակի, հայերէն բարգմանութիւնը 574-584 էջերուն վրայ ունի «Հայերէն Բառացոյց», ուր այբբէնական կարգով տրուած են բառարանին մէջ առկայ բոլոր բառայօդուածներուն հայերէն բարգմանութիւնները, իսկ 585-589 էջերուն վրայ տրուած է «Հայերէն-Անգլերէն Լրացուցիչ Բառարան»ը, ուր տեղ գտած են շուրջ 600 քաղաքագիտական բառեր եւ անոնց անգլերէնը. ասոնք կու գան աւելնալու հայերէն բարգմանութեան մէջ տեղ գտած աւելի քան 1100 ընդարձակ բառայօդուածներու ցանկին:

Նոյնպէս ի տարբերութիւն բնօրինակի, հայերէն բարգմանութիւնը չունի անգլերէն բառարանի վերջաւորութեան (էջ 539-559) տեղ գտած Աստրալիոյ, Քանաւայի, Չինաստանի, Երուսական Համայնքի (այժմ՝ Միութիւն), Ֆրանսայի, Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Գերմանիոյ, Հնդկաստանի, Իրլանտայի, Դափոնի, ՆԱԹՕի, Նոր Զելանտայի, Փաշխտանի, Հարաւային Ափրիկէի, Սովետ. Միութեան եւ Ռուսաստանի, Միացեալ Թագաւորութեան, ՄԱԿի, Մ. Նահանգներու նախագահներու, վարչապետերու, Համայնավար Կուսակցութեան ղեկավարներու (Չինաստանի եւ Ս. Միութեան պարագային), Ընդհանուր Քարտուղարներու (ՆԱԹՕ, ՄԱԿ), ելեմտական, արտաքին գործոց նախարարներու եւ Բրիտանական Հասարակապետութեան քարտուղաներու, Ծերակոյտի եւ Ներկայացուցիչներու Տունը գլխաւորող (Մ. Նահանգներ) պաշտօնակալներու ժամանակագրական անուանացանկը:

Նման բառարանի մը հայերէնով լոյս ընծայումը աւելի քան անհրաժեշտ էր, երբ նկատի առնենք որ Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան ծնունդով, հայ քաղաքական գործունէութեան տարածական ոլորտի ծիրը ընդարձակուեցաւ ու խորացաւ, ունեցաւ զաղափարախօսական միտղի ընթացքին հակառակ՝ բազմաշերտ եւ նուազ սահմանափակ ընթացք ու զարգացման հեռանկարներ: Մէկ խօսքով՝ հայ քաղաքական կեանքի ածուն ստարկայական, էական հնարաւորութիւն ունեցաւ տարածուելու եւ խորանալու: Նման պայմաններու բերումով, քաղաքական աօրեան ներկայացնելու համար կարիքը յառաջացաւ քաղաքական դրոյքներու աւելի յստակ պատկերացման ու փոխանցման: Հաղորդակցման գլխաւոր միջոցը լեզուն էր եւ է, որուն բառապա-

շարին պետք էր տալ նոր մղում, հայերենի քառային շտեմարանը հարստացնել «նոր» բառերով, կամ առկայ բառերու տալ քաղաքական նրբինաստ:

Ուստի, քաղաքական եռուն եւ բուն կեանքը Հայաստանի մէջ պիտի յառաջացնէր նոր խնդիրներ որոնք ունէին նաեւ իրենց լեզուամտածողական հարցերու երեսակը: Թոեմք ամոնցմն մի քանին.-

ա. Համայնավար գաղափարախօսութենէն անցումը բազմակարծութեան պարտադիր դարձուց քաղաքական եւ քաղաքագիտական բազմաթիւ հասկացութիւններու, ըմբռումներու, գնահատումներու վերատեսութիւնը: Ինչպէս քառարանի բարգմանիչ Աղաբէկեան կը գրէ, անհրաժեշտ էր «Հայերէն եզրը հնարաւորին չափ ազատել նախկին հասարակարգում արմատաւորուած գգացմունքային ու քաղաքական երանգաւորումից» (էջ 3): Մեր կողմէն պիտի աւելցնէինք թէ պիտի ակնկալէինք որ՝ միաժամանակ չզարգացուի «նոր հասարակարգի... գգացմունքային ու քաղաքական երանգաւորումը», մինչ յստակ է թեւ, որ քառարանը տուրք կու տայ ազատական ժողովրդավար (liberal democratic) գաղափարախօսութեան:

բ. Յառաջացած ազգային շունչը անհրաժեշտ դարձուց քաղաքական օտարաբանութիւններու հայացումը:

գ. Դժբախտաբար, սակայն, եթէ խորհրդային շրջանին եզրաքանական նախանձախնդիր խստապահանջութիւն եւ քառ-եզրի գործածութեան ընդունելի միատարրութիւն կար, ապա Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան առաջին տասնամեակին գործածուած քաղաքական բառերու եւ եզրերու կիրառումի խայտարեղեկութիւնը յիշեցուց Սփիւռքի բառագործածութեան խառնիճադանջը, ուր նոյն համայնքի տարբեր թերթեր Canada-ն կը գրեն տարբեր, տառադարձութիւնը կ'ընեն տարբեր, Մ. Նահանգները կը նկատեն թէ եզակի եւ թէ յոգնակի:

դ. Կարգ մը բառերու բառինաստի նրբերանգի մէկ շերտի կամ երեսակի շեշտադրում-գերիշխում, իսկ այլ երեսակներու «իմաստային մթագնում» յառաջացաւ: Այս առումով, օրինակ, եետաքրքրական է հայերէն «օտար» բառը, որ վերջին տասնամեակին ամանցման ենթարկուելով սկսաւ կիրառուիլ իր իմաստային մասնակի երեսակով որ շատ թափանցիկ ձեւով հասկնալի կը դարձնէ ըսել ուզուածը: «Անօտարելի» (այն՝ գոր չենք կրնար օտար դարձնել, այն՝ որմէ չենք կրնար հրաժարիլ) եզրը յայն տարածում գտած է արդէն, ինչ որ կը խօսի անոր ընդունելիութեան մասին:

ե. Սփիւռքի մէջ հայերէն բառերու կերտումի երբեմն յաւելեալ ճիգով ձեռք բերուածին եւ փորձին վրայ, հայ քաղաքական քառապաշարի ոչ-այժմեականութիւնը վերածուեցաւ տազնապի ու մղեց պարագայական, տեղոյն վրայ «նոր բառեր» յօրինելու անհրաժեշտութեան: Այլ խօսքով, քաղաքական բառակերտում կատարուեցաւ յօդուածի գրութեան-բարգմանութեան առեւ եւ ոչ թէ լեզուաբանական գիտաշխատանոցին մէջ:

զ. Չուտ գաղափարախօսական առումով, անհրաժեշտ դարձաւ միակարծութեան պարտադրանքներէն դուրս բերել քաղաքական տեսախորհիզոնը եւ

քանալ քաղմակարծութեան ծխածանը՝ քաղդատութեան եւ ընտրութեան հնարաւորութեամբ, քան թէ պարտադիր ընտրութիւն կատարելու թելադրանքով:

Է. Կեանքի կարգ մը իրավիճակներ, թէ ընկերային շարք մը փոխյարաբերութիւններ զգեցան քաղաքական իմաստաւորում, որոնց համար անհրաժեշտ դարձաւ տեսարանական գնահատում մը:

Ահա, այս պայմաններուն մէջ էական դարձաւ քաղաքագիտական քառարանի մը ծնունդը: Նման համարձակ քայլի մը համար անտարակոյս ողջունելի է քառարանին քարզմանիչը՝ Ալեքսանդր Աղաբէկեանը:

Գիտցուածը կրկնելու գնով, ըսենք թէ քառարանագրութեան դասական ձեւը կ'ենթադրէ պրպտել ու ջրքրել տուեալ լեզուով հրատարակուած նորագոյն գրականութիւնն ու մամուլը, դուրս գրել նորածին, նորայայտ եւ նոր իմաստներով գործածուած բառերը ու յաւելում կատարել մինչեւ այդ առկայ կորիզ-քառարանին վրայ: Անշուշտ, սակայն, որոնում-հաւաքումի այս հանգրուանին քառարանագիրը կրնայ հանդիպիլ նոյն բառի տարբեր կիրառութիւններու եւ նոյն երեւոյթի տարբեր բառերով արտայայտութիւններու: Իրեն կը մնայ գիտական բժախնդրութեամբ ներկայացնել զանոնք, կատարելով նախապատուութիւն: Պէտք է ըսել նաեւ որ նեղ-մասնագիտական քառարանները ունին յաւելեալ առանձնայատկութիւններ, որոնց զիտակցումը եւ բարուօք իրացումը նուազ դժուար կրնայ ըլլալ եթէ քառարանագիրը համապատասխան մասնագիտութեան քաջահմուտ է ու նաեւ լեզուարան:

Գալով այս քառարանին, կը դժուարանանք միանշանակ կարծիք յայտնել անոր մասին, որովհետեւ ան տուեալներ չ'ընձեռէր մնան քայլի մը համար: Սակայն, յարաբերաբար ուշադիր ակնարկ մը՝ քառարանին բովանդակութեան, տեղիք կու տայ էական մատնանշումներու, զորս այստեղ կ'ուզենք արձանագրել:

Մեքենական քարզմանութեան մը հետքերը կը կարծենք տեսնել հայերէն քառարանին մէջ. այլապէս, անհասկնալի են մեզի համար գիրքի բացատրողականին մէջ (Էջ 2) տրուած «Պարունակում է աւելի քան 1100 ընդարձակ բառայողուածներ քաղաքական հաստատութիւնների...» եւ գիրքի չորրորդ կողքին գրուած «Հիմնական քաղաքական հաստատութիւնները, մտածողներին եւ գաղափարները ներկայացնող աւելի քան 1500 ընդարձակ բառայողուած» (ընդգծումը մերն է - Ա.Տ.) նախադասութիւններուն քուարանական 400 բառերուն առեղծուածը:

Թարգմանական վրիպա՞նք պէտք է նկատել, թէ՞ գոհունակութեան դրսեւորում երբ քառարանին բացատրողականին մէջ (Էջ 2), քառարանին մասին կ'ըսուի «արդի քաղաքականութեան ամենահեղինակաւոր անգլալեզու բառարանն է»: Մեզի համետօրէն կը բուի, թէ ինքզինք յարգող որեւէ գիտական աշխատութիւն դժուար թէ այսպիսի յաւակնուտ արտայայտութիւն շռայլէ իր սեփական հասցէին, մանաւանդ որ պարզ տրամաբանութիւնն ալ կը թելադրէ որ այսպիսի ծաւալի քառարանը երբեք ալ չի կրնար «ամենահեղինակաւոր»ը ըլլալ մանաւանդ՝ բրիտանական քաղաքական միտքի հարուստ պատմութեան տուեալներով: Իրապէս ալ, քառարանի անգլիագիր հեղինակները զայն

բնութագրած են իրրել concise (տե՛ս՝ վերնագիրը), իսկ հայերեն քարգմանիչը պարզապես զանց քրած է այդ "չնչին" քառը: Նոյնպես, ներածականին մէջ, ակնարկելով բառարանը պատրաստած խումբին կ'ըսուի. «written by a team of scientists and political theorists centered around the Department of Politics and International Studies at the University of Warwick, one of the leading departments in this field in the United Kingdom» (էջ ix), այսինքն, թէ՛ «գրուած է գիտնականներու եւ քաղաքական տեսաբաններու խումբի մը կողմէ, որոնք կեդրոնացած են Ուորիքի Համալսարանի Քաղաքական Գիտութիւններու Եւ Միջազգային Ուսումնասիրութիւններու Բաժնին շուրջ, [որ կը հանդիսանայ] Միացեալ Թագաւորութեան մէջ [գործող] այս բնագաւառի առաջատար բաժիններէն մին», մինչ քարգմանիչը քարգմանում է՝ «Այս բառարանը գրել է Ուորուիկի Համալսարանի քաղաքագիտութեան եւ միջազգային ուսումնասիրութիւնների բաժնի քաղաքագէտների եւ քաղաքական տեսաբանների խումբը, որն այս ոլորտի առաջատարներից է Միացեալ Թագաւորութիւնում» (էջ 7), պարզապես հաստատութեան առաջատարութիւնը վերագրում է հեղինակներուն...: Հանգի չէ այս վրիպումը:

Անգլերէն բնօրինակի եւ հայերէն քարգմանութեան մասնակի քաղաւտութիւնն իսկ կը հաստատէ քարգմանիչին էջ 5ի վրայ կատարած հաղորդումը, թէ՛ «Հայերէն Հրատարակութեան մէջ թարմացուել են վերջին տարիների իրադարձութիւններին վերաբերող փաստական տուեալները, որոնք արտացոլում են աշխարհի իրավիճակը առ 2003թ.»: Սակայն, զարմանալի է, երբ Աղաբէկեան ի հաստատումն վերստէ մշտնջենում հաստատումն, թէ՛ կատարում են քարմացումներ, տեղին նախածնումով politics քառը կը վերածէ հայերէնի երկու անգատ բառայօդումի՝ «քաղաքականութիւն» եւ «քաղաքագիտութիւն» (էջ 417), նոյնպէս եւ alienation բառայօդումը (էջ 6-7 եւ էջ 15-16), ինչո՞ւ արդեօք Աղաբէկեան չ'տեղեցներ սկզբունքային մէկ բառայօդում՝ Armenia, որ հայութեան համար «վերջին տարիների իրադարձութիւններին վերաբերող փաստական» խոշորագոյն տուեալն է. յաւելում՝ որ շեղում պիտի չ'ըլլար բառարանին ոգիէն, մանաւանդ որ անգլերէն բնօրինակը կ'անդրադառնայ Մ. Նահանգներուն՝ իրրել պետութիւն: Կամ ինչո՞ւ արդեօք Աղաբէկեան չ'տեղեցներ Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան առաջին նախագահին անունը, երբ նկատի առնենք որ բնօրինակին մէջ տեղ գտած է Արեւմտեան Գերմանիոյ յետ-պատերազմեան առաջին վարչապետ Քոնրատ Ատենաուրրի անունը (էջ 10):

Հասկնալի է, որ հատորը վերջին տասնամեակներու առաջին փորձն է հայերէնի քաղաքագիտական բառարանագրութեան: Այդուհանդերձ, անհրաժեշտ էր, որ քարգմանիչը աւելի շատ դիմէր եւ օգտուէր արեւմտահայ, ասիոն-քահայ, արեւելահայ-նախախորհրդային եւ խորհրդահայ բառարանագրութեան ձեռքբերումներէն: Բան մը որ քիչ նշմարելի է: Կարելի էր օրինակ, adversary politicsը (էջ 12) քարգմանել «ներհակութեան քաղաքականութիւն»՝ իննով նախորդ բառարաններու վրայ: Յամենայնդեպս, երբ այդ եզրը կը

քարգմանոյ «հակամարտութեան քաղաքականութիւն», ան կը նոյնանայ «conflict» բառին հետ:

Նման աշխատանք մը կատարողը պայծան է որ խիստ ուշադիր ըլլայ եւ հետեւողական: Կարելի չէ competentը «բանիմաց», իսկ incompetentը «անգործիմաց» քարգմանել (էջ 585): Նախընտրելին ատակ-անատակ գոյգն է, ուր պէտք է տեսնել թէ իրագործելու կարողութեան եւ թէ միօրին գիտակութեան իմաստները: Աղաքէկեան թէ ethnicը եւ թէ nationը քարգմանած է «ազգ» արմատով (էջ 385, 585), որոնք իրապէս շատ տարբեր են իրարմէ. կարելի էր ethnicը ձգել էքնիկ, ինչպէս թերեւս կարիքը չկար Magna Cartaն քարգմանելու, թէեւ խորհրդային շրջանին ան կը քարգմանուէր «Ազատութիւնների Մեծ Խարտիս»:

Բառարանը կը բացատրէ, սահմանումներ կու տայ, հոսանիչներ կը դնէ (նայած բառարանի բնոյթը), բայց մանաւանդ կը յստակացնէ բառին եզրային գործածութիւնը: Օրինակ, եթէ privatizationը քարգմանուած է «մասնատրեցում» (էջ 436), ապա «սեփականաշնորհում» բառը կը մնայ «անգործ», մինչ նոյնպէս կրկնութեան տեղիք կու տայ specific բառը. հետեւաբար աւելի յարմար էր - թերեւս - specificը, ինչպէս եւ particularը քարգմանել «մասնատր» արմատով կառուցուած այլ բառերով:

Հակառակ բառարանի համառօտ ըլլալուն, քարգմանիչները պարտ էին նկատի առնել բառարանին մէջ չգործածուած բառերու բառիմաստէն խուսանալ՝ խուսափելու համար կրկնութիւններէ, երկուութիւններէ: Այսպէս, օրինակ եթէ containment բառը քարգմանուած է «զսպում» (որ բացարձակ սխալ մըն է, պէտք է ըլլայ «պարունակում», էջ 124), ապա ի՞նչ պիտի քարգմանել restrain բայը, ի՞նչ կ'impedimentը, hindranceը...

Մեզի համար անհասկնալի է սփյուռահայ եւ արեւմտահայ իրականութեան մէջ լայն տարածում գտած «ընկերվարութիւն» բառին չօգտագործումը եւ անոր փոխարէն օգտագործումը «հասարակավարութիւն» (էջ 491) բառին: Կարիքը չկայ ըսելու թէ «հասարակութիւն» բառը առնուազն երկու իմաստ ունի՝ 1. սովորական եւ աւելի ժխտակամօրէն ցած, եւ 2. հաւաքականութիւն, ընկերութիւն, ընկերակցութիւն՝ society: Միս թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ էր տարբերել: Թերեւս կարելի էր հայերէն գոյգ տարբերակները դնել բառարանին մէջ դժուար բառընտրութիւնը թողլով ընթերցողին:

Հաւանաբար բառարանին համառօտութիւնը պատճառ մըն է որ հոն չհանդիպինք unitary, united, union, stereotype, friction, conflict, inalienable rights, claim, allege եւ այլ բառերու: Այս պարագան կը դժուարացնէ վճռական առարկութիւն բերել քարգմանիչին կարգ մը քարգմանութեանց. երբ երկու բառարաններն ալ չեն տար որոշ բառերու գուգահեռ եզրերը, որոնց հայերէն քարգմանութեանք կարելի ըլլար առաւել կիմնաւոր կողմնորոշուիլ: Օրինակ, եթէ Աղաքէկեան coalitionը քարգմանած է «դաշինք» (էջ 92), անոր մօտիկ alliance բառը գոյութիւն չունի բառարանին մէջ, որով կարողանալինք կողմնորոշուիլ թէ արդեօք հայերէն ո՞ր բառով քարգմանած է գայն: Անշուշտ, կան նաեւ չհամապատասխանող, կամ թերի իմաստաւորող քարգմանութիւններ:

Օրինակ, consociational democracy-ն բարգմանում է «միատրիչ ժողովրդավարություն» (էջ 122), մինչ այս ժողովրդավարությունը կապ ունի տարբեր հասարականություններու (կրօնական, լեզուական, ցեղային, եւն.) ներկայացուցիչներով յատաջացած կառավարչական դրութեան: Տակաւին՝ «միատրիչ»ը կը շեշտէ միայն «միատրեալի» վիճակը, բայց չի յտակացներ թէ ինչպիսի երեւոյթներու «միատրում» մըն է եղածը: Թերեւս «համայնքային ժողովրդավարություն»ը աւելի ճիշդ կը դրսեւորէ իմաստը, մինչ consensual democracy-ն կարելի է բարգմանել «համայնական ժողովրդավարություն»:

Թերեւիք այլ երեսակի մը վրայ եւս կ'ուզենք ուշադրութիւն դարձնել: Վերջին տասնամեակին նոր բաժնով կը խօսուի հայ գրական լեզուի երկու ճիւղերու մերձեցման մասին: Ըսենք, թէ տարբեր իրավիճակներու մէջ ապրող նոյն ազգի խմբադրումներ ժամանակի ընթացքին իւրօրինակ ձեւով կը զարգացնեն իրենց խօսակցալեզուն. վկայ հայերէնի բարբառները: Ինչպէս կարելի չէր միացնել հայերէնի բարբառները, նոյնպէս կարելի չէ միացնել հայերէնի երկու ճիւղերը. բայց կարելի է զանոնք մօտեցնել իրարու՝ եւ ոչ միայն ուղղագրութեամբ:

Հայ քաղաքական բառապաշարը նոր վերելք կ'ապրի. աւելի ճիշդը՝ վերստին ծնունդ կ'ապրի եւ կարիքն ունի աւելի հոգածու եւ լուրջ վերաբերումի նաեւ հայկական պետութեան կողմէ, որովհետեւ քառն ու լեզուն միտք ու մտածողական մշակոյթին կ'առնչուին, իսկ հայութիւնը անշուշտ որ պէտքն ունի իր քաղաքական մշակոյթի այժմեականացման եւ աճման: Եթէ այս հանգրուանին կարելի ըլլայ յաջող եւ ողջմիտ բառապաշար մը յատաջացնել՝ հիմնումը հայերէնի գրական երկու ճիւղերուն կողմէ ձեռքբերումը (անցեալի եւ այժմու) նուաճումներու միաձուլման կամ մերձեցման վրայ, բնօրինակ շրջանառութեան դեւելով միասնական, նոյնիմաստ բառեր, ինչպէս նաեւ վերականգնել գրաբարեան աշխարհագրական թէ այլ գէթ կարգ մը տեղանուններ՝, որոնց վրայ զան աւելնալու վերջին տասնամեակի արեւելահայ քաղաքական բառապաշարի նուաճումի ընտրանին, թերեւս յատկանշական յարաբերական մերձեցում մը կարելի կը դառնայ գէթ արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի քաղաքական բառապաշարի առումով: Այս բանը այսօր աւելի դիւրին է կատարել քան վաղը՝ երկու ճիւղերու բառապաշարային արմատաւորումն առաջ:

Հասկնալի է, որ հայերէն բառերը քառնմաստի քաղաքական նրբերանգային զարգացում չեն ունեցած, կամ այդ զարգացումը եղած է շատ դանդաղ, կամ՝ թերի: Ահա թէ ինչու խաժամուժի հասնող խայտաբղետութիւնը հայերէն քաղաքագիտական բառերու եւ կիրառութեան, որուն անդրադարձանք վերը: (Եւ հոս դարձեալ ի յայտ կու գայ բառարանին դերը: Բառարանը քաղաքացիութիւն կուտայ, «կ'օրինակացնէ» բառը, կը զձէ անոր օգտագործման ծիրը):

Սակայն, կը կրկնենք, այս վերելքին համար անհրաժեշտ էր դիմել արեւելահայ, արեւմտահայ եւ սփիւրքահայ փորձին եւ արդիւնքին. solidarity բառը բարգմանել «զօրակցութիւն» եւ ոչ թէ «համերաշխութիւն» (էջ 495), Commonwealth-ը բարգմանել «հասարակապետութիւն» եւ ոչ թէ «համագործակցու-

քին» (էջ 101), (որուն պարագային հարց է թէ ինչ պէտք է քարգմանել պարզ cooperationը, absolutismը՝ «քացարձակատիրութիւն» եւ ոչ թէ «միահեծանութիւն» (էջ 9), (գոր կարելի էր գործածել sultanismին, sectarianը՝ «համայնքային» եւ ոչ թէ «աղանդաւորական» (էջ 585), (հեռանալու համար կրօնական զարնուութեան գաղափարէն), sampler՝ «մնոյշ» եւ ոչ թէ «ընտրանք» (էջ 586), (որ աւելի կը համապատասխանէ option բառին) (էջ 586), objectiveը՝ «առարկայական» եւ ոչ թէ «անկողմնակալ» (էջ 585), (որ աւելի մօտ է impartialին), idealistը՝ պարզապէս «փտելապաշտ» եւ ոչ թէ «սնիրապաշտ» (irrealistը ի՞նչ ընել) (էջ 585):

Երբեմն, Աղաբէկեան յաջողապէս դիմած է նախորդ փորձին, օրինակ՝ bill քարգմանումը է «օրինագիծ» (էջ 46):

Աւրը ըսինք թէ քառ-եզր յառաջացնելու երկրորդ միջոցը հին, քիչ-գործածուող սակայն յարմարող բառերու վերականգնանցումն է: Այդ շարքէն կը բերենք մէկ օրինակ, գոր Աղաբէկեան նոյնպէս յաջողութեամբ է կիրառած: Ան corporationism բառը քարգմանած է «համբարականութիւն» (էջ 127): Հետաքրքրական է նաեւ որ կարգ մը պարագաներու, Աղաբէկեան առկայ բառին վրայ կատարած է մանր, բայց նշողական վարպետութեամբ եւ յաջողութեամբ բարեփոխում. օրինակ, unilateral բառը ան քարգմանած է «միակողմնական» քան թէ՝ «միակողմանի» (էջ 542): Նկատենք նաեւ այլ յաջող քարգմանութիւններէն՝ elite-վերնախաւը, pluralism-քազմայնականը, եւն.:

Անհասկնալի է սակայն, թէ ինչու ան շրջանառութենէն դուրս չէ ձգած «Հովսեփ Ֆլավիոս»ը, երբ թէ՛ գրաբարեան, թէ՛ արեւմտահայ-սփիւրջահայ, եւ թէ՛ խորհրդահայ գրականութեան մէջ գործածուած ձեւը «Յովսեփոս Փլավիոս» ձեւն է (տես՝ Օտար Արքիւրները Հայաստանի եւ Հայերի Մասին մատենաշարի *Յովսեփոս Փլավիոս. Դիւն Կասպիոս* ՀՍՍՀ ԳԱ, Երեւան, 1976, հատորը):

Անհրաժեշտ է նշել նաեւ, որ հայերէնի քաղաքական բառապաշարը առաջին անգամն է որ կ'ենթարկուի կանոնակարգումի փորձի. հետեւաբար կան բառեր, որոնք այս կամ այն պատճառով խտտող կը հնչեն մեր ականջին, թրու կը թուին մեր քիմքին: Անտարակոյս, կան նաեւ բառեր, որոնց հայերէնը՝ տակաւին չկայ, ինչպէս polity, policy, impeachment...:

Ահա թէ ինչու յախտուն քայլ մը կը նկատենք Աղաբէկեանի այս ձեռնարկը, որուն վրայ - կ'ուզենք հաւատալ - պիտի գան աւելնալու աւելի խորունկ, աւելի լայնածիր, եւ առաւել սերտուած քաղաքագիտական բառարաններ, որոնք աւելի՛ եւս պիտի կանոնակարգեն հայկականօրէն թերաւ այս կալումաձը եւ սատարեն հայ քաղաքական մշակոյթին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏԱԳԷՍԵԱՆ

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

¹ Անգլերէն բառարանը ունեցած է երկրորդ հրատարակութիւն մը 2003ին:

² Այս առումով, մեզի խորք կը հնչէ արեւելահայ Աֆրիկա ձեւը, որուն թերեւս նրբախունջ տարբերակին՝ Ափրիկէ, կարելի էր միասնական քաղաքացիութիւն տալ: